

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πανεπιστήμια για την Ευρώπη»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2010/C 128/09)

Γενικός εισηγητής: ο κ. VAN IERSEL

Στις 5 Μαρτίου 2009 η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποφάσισε, σύμφωνα με το άρθρο 29, παράγραφος 2, του Εσωτερικού Κανονισμού της, να καταρτίσει γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα

Πανεπιστήμια για την Ευρώπη.

Το ειδικευμένο τμήμα «Οικονομική και νομισματική ένωση, οικονομική και κοινωνική συνοχή» (Παρατηρητήριο της Στρατηγικής της Λισσαβώνας) κλήθηκε να προετοιμάσει τις σχετικές εργασίες της ΕΟΚΕ.

Με δεδομένη τη φύση των εργασιών, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή όρισε τον κ. Van Iersel ως γενικό εισηγητή. Κατά την 457^η σύνοδο ολομέλειάς της, της 4ης και 5ης Νοεμβρίου 2009 (συνεδρίαση της 4ης Νοεμβρίου), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε την ακόλουθη γνωμοδότηση με 158 ψήφους υπέρ, 8 ψήφους κατά και 12 αποχές.

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, τα πανεπιστήμια διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στο τρίγωνο της γνώσης: εκπαίδευση, έρευνα, καινοτομία. Θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως βασικό στοιχείο για τις βιώσιμες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις στην Ευρώπη. Με το υπάρχον ελλιπές πανεπιστημιακό σύστημα, οι δυνατότητες των πανεπιστημίων αναπτύσσονται ανεπαρκώς. Η βελτίωσή τους πρέπει να περιληφθεί στη Στρατηγική της Λισσαβώνας μετά το 2010.

1.2. Με τη Διάσκεψη της Μπολόνια το 1999 και στη συνέχεια τη στρατηγική της Λισσαβώνας, τα πανεπιστήμια καθίστανται ολοένα και περισσότερο προτεραιότητα σε επίπεδο ΕΕ. Παρά τον καθορισμό νέων στόχων από τα κράτη μέλη και τα πανεπιστήμια, υπάρχει αυξανόμενο αίσθημα ανησυχίας στους ακαδημαϊκούς κύκλους και στην κοινωνία σχετικά με τον κατακερματισμό της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και την ταχύτητα των αναγκών μεταρρυθμίσεων.

1.3. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει την ανάγκη μεταρρύθμισης των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, δεδομένου ότι οι παγκόσμιες οικονομικές, τεχνολογικές και εκπαιδευτικές εξελίξεις, καθώς και η τρέχουσα κρίση, απαιτούν βελτίωση της σχέσης κόστους-ωφελείας, καλύτερο περιβάλλον και περισσότερες ευκαιρίες για τους φοιτητές, τους λέκτορες και τους ερευνητές.

1.4. Στις απαραίτητες προσαρμογές περιλαμβάνονται η μεγαλύτερη αυτονομία και λογοδοσία των πανεπιστημίων απέναντι στην κοινωνία σχετικά με τα αποτελέσματα της δημόσιας αποστολής τους, η διεύρυνση των τρόπων (επαρκούς) χρηματοδότησης, η αυξημένη διαφάνεια και η ανοικτή πρόσβαση, οι συμπράξεις με την επιχειρηματική κοινότητα, η προαγωγή της (παγκόσμιας εμβέλειας) αριστείας στη διδασκαλία και την έρευνα, και οι κατάλληλες πρακτικές διαχείρισης ανθρώπινων πόρων.

1.5. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει την αναγκαιότητα μιας ευρωπαϊκής μεθοδολογίας για την αξιολόγηση της απόδοσης και τη συλλογή συγκρίσιμων δεδομένων. Η ευρωπαϊκή αξιολόγηση θα πρέπει να προκύπτει ως αποτέλεσμα μιας διεξοδικής μελέτης ανεξάρτητων εμπειρογνομώνων και δεν θα πρέπει να περιορίζεται σε παραπομπές

και στο μονοδιάστατο κατάλογο της Σανγκάη, αλλά να ενσωματώνει ένα ευρύ φάσμα πολυδιάστατων δεικτών. ⁽¹⁾

1.6. Τα ενημερωμένα και συγκρίσιμα πρότυπα για την εκπαίδευση και την έρευνα θα πρέπει, εκτός από μια ευρεία βάση που διευκολύνει τις διεπιστημονικές εξελίξεις και τους νέους συνδυασμούς, να προάγουν την πολυμορφία και την εξειδίκευση μεταξύ των πανεπιστημίων, αντικαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο την ομοιογένεια και την ομοιότητα.

1.7. Η ΕΟΚΕ τάσσεται υπέρ μιας συνεκτικής ολοκλήρωσης των πανεπιστημίων σε μια ανανεωμένη στρατηγική της Λισσαβώνας στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Χώρου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας ⁽²⁾.

1.8. Στους φοιτητές και τους μελετητές θα πρέπει να παρέχονται περισσότερες δυνατότητες να ακολουθούν διεπιστημονικές σταδιοδρομίες στην Ευρώπη. Αυτό συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, μια πρακτική ανοικτών προσλήψεων και έναν χάρτη ερευνητών που συνδέεται με την καθιέρωση της «πέμπτης ελευθερίας», ήτοι της ελεύθερης κυκλοφορίας γνώσεων, με ταυτόχρονη διατήρηση της πολυμορφίας των προσεγγίσεων και του ανταγωνισμού για την επίτευξη βέλτιστων αποτελεσμάτων.

1.9. Θα πρέπει να εξεταστεί μια πανευρωπαϊκή ανοικτή προσέγγιση έναντι των ακαδημαϊκών καθηγητών, ερευνητών και φοιτητών από τρίτες χώρες, καθώς και έναντι των πρωτοπόρων πανεπιστημίων.

⁽¹⁾ Βλ. έναν εκτενή κατάλογο επιθυμητών δεικτών στο σημείο 5.2.4 κατωτέρω.

⁽²⁾ Βλ. επίσης γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Η πορεία προς την ευρωπαϊκή κοινωνία της γνώσης», ΕΕ C 65 της 17.3.2006, σ. 94, υπέρ ενός κοινού ευρωπαϊκού χώρου γνώσης με βάση την εντατικοποιημένη συνεργασία στους τομείς της μάθησης, της καινοτομίας και της έρευνας.

1.10. Η ΕΟΚΕ τάσσεται υπέρ των συμβουλευτικών εκπαιδευτικών πλατφορμών σε επίπεδο ΕΕ και σε εθνικό επίπεδο, οι οποίες θα περιλαμβάνουν εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών. Τόσο παγκόσμιας κλίμακας όσο και περιφερειακά κέντρα αριστείας θα πρέπει να είναι ενεργά στον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο και στις περιφέρειές τους. Αυτό μπορεί επίσης να ενισχύσει το επιχειρηματικό πνεύμα στα πανεπιστήμια και να στηρίξει τους πόλους γνώσης και οικονομικής δραστηριότητας.

1.11. Ο ανεξάρτητος χαρακτήρας του ρόλου και της θέσης των πανεπιστημίων, όπως ίσχυε παλαιότερα, θα ενθαρρύνει και θα ενισχύσει το έργο τους ως πνευματικής κινητήριας δύναμης για την Ευρώπη. Οι ευρωπαϊκές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση και τη διδασκαλία, την επιστήμη και την έρευνα αιχμής δεν θα πρέπει να περιορίζονται στη διεύρυνση και την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής E & A, καινοτομίας και διδασκαλίας. Θα πρέπει να επεκταθούν και σε άλλες ικανότητες και ειδικότητες, όπως είναι η ιατρική έρευνα και πρακτική, οι κοινωνικοοικονομικές και ανθρωπιστικές επιστήμες.

1.12. Η Επιτροπή θα πρέπει να συνεχίσει να προσφέρει τη στήριξη της και να έχει έναν προβεβλημένο και ενεργό ρόλο σε αυτήν τη διαδικασία.

1.13. Η ΕΟΚΕ δεν θεωρεί ότι η ενισχυμένη σύνδεση μεταξύ των πανεπιστημίων και της ΕΕ αποτελεί τεχνική υπόθεση. Ούτε θα πρέπει να περιορίζεται στον οικονομικό τομέα, παρόλο που είναι ζωτικός. Διακυβεύονται οι περαιτέρω προοπτικές και η γενική σημασία των πανεπιστημίων για τη δια βίου μάθηση και την πνευματική ζωή, την κοινωνία και τον πολιτισμό.

1.14. Οι ιδρυτές και οι διάδοχοί τους είχαν τους λόγους τους να παραλείψουν την εκπαίδευση από τη Συνθήκη της Ρώμης, αλλά τώρα ζούμε σε διαφορετικές εποχές. Η εθνική κυριαρχία και η πολυμορφία πρέπει να συμβαδίζουν με την αναγνώριση ότι η ΕΕ αυτή καθαυτή πρέπει να είναι ισότιμος εταίρος και ανταγωνιστής σε παγκόσμια κλίμακα. Τα πανεπιστήμια είναι ζωτικοί εταίροι προς το σκοπό αυτόν.

1.15. Με άλλα λόγια, τα πανεπιστήμια ως οργανισμοί θα πρέπει να ενθαρρυνθούν ώστε από αμέτοχοι να καταστούν συμμετοχοί της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το Συμβούλιο θα πρέπει να διατυπώσει μια σαφή και προορατική άποψη για το θέμα αυτό.

2. Εισαγωγή

2.1. Καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας, τα πανεπιστήμια διαδραμάτισαν εξέχοντα ρόλο στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Βρίσκονταν ακριβώς στο επίκεντρο της πνευματικής ζωής και αποτέλεσαν από πολλές απόψεις την κινητήρια δύναμη της προόδου.

2.2. Οι μελετητές και οι ακαδημαϊκοί κυκλοφορούσαν ελεύθερα σε ολόκληρη την ήπειρο μεταξύ των αυτοδιοικούμενων πανεπιστημίων και επηρέασαν σημαντικά τις απόψεις σχετικά με κάθε είδους κοινωνικά φαινόμενα και επιστημονικές εξελίξεις. Μπορούσαν να επηρεάζουν γενιές κύκλων και προσωπικοτήτων που ήταν καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής κοινωνίας από πολιτική, κοινωνική και οικονομική σκοπιά.

2.3. Όταν από τον 18ο αιώνα και έπειτα δημιουργήθηκε σταδιακά το εθνικό κράτος, τα πανεπιστήμια μετατράπηκαν σε μεγάλο βαθμό σε ιδρύματα, τα οποία παρείχαν εθνική εκπαίδευση και εξυπηρετούσαν εθνικά συμφέροντα στην επιστήμη και την έρευνα. Αυτή η εξέλιξη είναι βαθιά ριζωμένη. Παρά την αυξανόμενη διεθνοποίηση, και στον τομέα της επιστήμης, η τριτοβάθμια εκπαίδευση και ακόμη και η επιστήμη και η τεχνολογία στα πανεπιστήμια εξακολουθούν ως ένα βαθμό να υποκινούνται από εθνικά συμφέροντα.

2.4. Η πολιτική παρέμβαση εξελίχθηκε σταδιακά σε συνηθισμένο φαινόμενο. Τα εκπαιδευτικά συστήματα σε όλες τις βαθμίδες βασίζονται πλέον στην εθνική διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων, από την οποία και οργανώνονται. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση απέκτησε παντού ένα σαφές εθνικό στίγμα. Χαρακτηρίζεται από πολλαπλές και πολύπλοκες εθνικές θεσμικές διαφορές και συχνά από εκπαιδευτικές ομοιότητες.

2.5. Σημαντικά στοιχεία σε αυτήν τη διαφοροποιημένη ευρωπαϊκή εικόνα είναι τα θεσμικά πλαίσια, οι χρηματοοικονομικές ρυθμίσεις, η διακυβέρνηση, ο βαθμός αυτονομίας, ο διορισμός και η επαγγελματική σταδιοδρομία των καθηγητών και των ερευνητών.

2.6. Δεδομένου ότι η επιστήμη δεν έχει σύνορα, οι ίδιοι οι ακαδημαϊκοί και οι ερευνητές συμμετέχουν ολοένα και περισσότερο στα ευρωπαϊκά και παγκόσμια δίκτυα. Κατά συνέπεια, και τα ερευνητικά προγράμματα παρουσιάζουν τάση διεθνοποίησης, αν και σε περιορισμένη κλίμακα. Με μία σημαντική εξαίρεση, ωστόσο, διαπιστώνουμε ότι η ιδιωτική τριτοβάθμια εκπαίδευση, ιδίως οι σχολές επιχειρήσεων, έχουν εξ' ορισμού πιο διεθνή χαρακτήρα όσον αφορά το πεδίο και την προσέγγισή τους.

2.7. Η Συνθήκη της Ρώμης και οι μεταγενέστερες Συνθήκες δεν περιέχουν κεφάλαιο «Εκπαίδευση». Εκείνη την εποχή δεν φαινόταν να υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής ολοκλήρωσης και της εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση παρέμεινε εθνική υπόθεση και υπόκειται πλήρως στην αρχή της «επικουρικότητας». Κάθε απόφαση σχετικά με την εκπαίδευση σε ευρωπαϊκό επίπεδο λαμβάνει χώρα σε διακυβερνητικό πλαίσιο.

2.8. Εντούτοις, προοδευτικά, ορισμένα τμήματα του εκπαιδευτικού τομέα δεν μπορούσαν να θεωρούνται πλέον ανεξάρτητα από τη διαδικασία ολοκλήρωσης. Με την ισχυρή υποστήριξη των κοινωνικών εταίρων, η αρχή έγινε με τις πτυχές της εκπαίδευσης που συνδέονταν πιο άμεσα με την οικονομία και την αγορά εργασίας, δηλαδή τη βελτίωση των δεξιοτήτων και την επαγγελματική κατάρτιση.

2.9. Από το 1986 το πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών Erasmus συνέβαλε στη διεθνοποίηση των προγραμμάτων σπουδών των φοιτητών. Το 2009 επεκτάθηκε με το Erasmus Mundus. Ειδικά προγράμματα που αξίζει να αναφερθούν είναι το Comett, ένα πρόγραμμα ανταλλαγών μεταξύ πανεπιστημίων και εταιρειών στον τομέα της τεχνολογίας, το Marie Curie, ένα πρόγραμμα ανταλλαγής ερευνητών, και το Socrates που εστιάζεται στη διά βίου μάθηση.

2.10. Ένα μεγάλο βήμα προόδου για τα πανεπιστήμια σημειώθηκε το 1999, όταν οι υπουργοί παιδείας 29 χωρών υιοθέτησαν τη Διακήρυξη της Μπολόνια.

2.11. Η διαδικασία της Μπολόνια περιλαμβάνει σήμερα 46 μέλη από την ευρωπαϊκή ήπειρο. Ο απώτερος στόχος είναι η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Χώρου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Την τελευταία δεκαετία τα θέματα υπό συζήτηση αυξήθηκαν σημαντικά ⁽³⁾. Οι τρεις προτεραιότητες της διαδικασίας της Μπολόνια είναι: η εισαγωγή του συστήματος των τριών κύκλων σπουδών –προπτυχιακός/ μεταπτυχιακός/διδακτορικός– με έμφαση στις διδακτορικές σπουδές και την έρευνα, τη διασφάλιση της ποιότητας και την αναγνώριση των τίτλων και περιόδων σπουδών, το ευρωπαϊκό σύστημα μεταφοράς διδακτικών μονάδων (ECTS), τη δια βίου μάθηση, την κοινωνική διάσταση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, την κινητικότητα των φοιτητών και του προσωπικού, καθώς και τη διερεύνηση της εξωτερικής διάστασης του Ευρωπαϊκού Χώρου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

2.12. Η στρατηγική της Λισσαβώνας δίνει μεγάλη έμφαση στη σύνδεση μεταξύ της γνώσης και της ανταγωνιστικότητας. Λειτουργήσε ως καταλύτης. Συνέβαλε στο να μετατοπιστούν τα πανεπιστήμια από το περιθώριο στο επίκεντρο της κοινοτικής σκέψης. Ένας αυξανόμενος αριθμός σχεδίων έρευνας και καινοτομίας, που δρομολογήθηκαν από την Επιτροπή, είχαν ως αποτέλεσμα την ευρύτερη διεθνή συνεργασία στο εσωτερικό της Ευρώπης.

2.13. Για τους ίδιους λόγους, σε διάφορες ανακοινώσεις η Επιτροπή καθόρισε το πρόγραμμα των συζητήσεων σχετικά με τη μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό των πανεπιστημίων ⁽⁴⁾.

2.14. Οι μεταρρυθμίσεις των πανεπιστημίων πραγματοποιούνται ανά την Ευρώπη με διαφορετικό ρυθμό.

2.15. Η ανανεωμένη στρατηγική της Λισσαβώνας το 2005 οδήγησε, επίσης, σε νέες πρωτοβουλίες για την κινητοποίηση των πανεπιστημίων. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας (ΕΣΕ, 2007) και του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Καινοτομίας και Τεχνολογίας (ΕΙΚΤ, 2008) είναι πολύ σημαντικές. Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η Πράσινη Βίβλος «Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας: Νέες προοπτικές» ⁽⁵⁾.

2.16. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο ευρωπαϊκός χάρτης και ο κώδικας συμπεριφοράς για την κινητικότητα και την ελεύθερη αγορά των ερευνητών το 2005 ⁽⁶⁾. Ο χάρτης και ο κώδικας υπογράφηκαν από 800 ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η διαδικασία υλοποίησης, ωστόσο, φανερώνει ότι πολλά ιδρύματα δεν εφαρμόζουν τη συμφωνία. Μερικές φορές υπερισχύουν συγκεκριμένες και επιτυχημένες παραδόσεις.

⁽³⁾ Οι διαφορετικές ακαδημαϊκές δομές και παραδόσεις πυροδοτούν μια ευρεία συζήτηση για τη διαδικασία της Μπολόνια και την εφαρμογή της. Για παράδειγμα, βλέπε στη Γερμανία τις εκδόσεις «Deutscher Hochschulverband».

⁽⁴⁾ Κινητοποίηση του πνευματικού δυναμικού της Ευρώπης: ενδυνάμωση των πανεπιστημίων ώστε να εξασφαλισθεί η πλήρης συμβολή τους στη στρατηγική της Λισσαβώνας, COM(2005) 152 τελικό. Επίτευξη της ατζέντας εκσυγχρονισμού για πανεπιστήμια: εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία, COM(2006) 208 τελικό. Μια νέα εταιρική σχέση για τον εκσυγχρονισμό των πανεπιστημίων: το φόρουμ της ΕΕ για το διάλογο πανεπιστημίων-επιχειρήσεων, COM(2009) 158 τελικό.

⁽⁵⁾ Η εν λόγω Πράσινη Βίβλος του Απριλίου 2007 επικεντρώνεται σε έξι τομείς για την ανάπτυξη του ΕΧΕ: ερευνητές, διεθνής συνεργασία, κοινά ερευνητικά προγράμματα, ερευνητικές υποδομές, μεταφορά γνώσης και διανοητική ιδιοκτησία. Βλέπε επίσης τις παρατηρήσεις της ΕΟΚΕ στο έγγραφο ΕΕ C 44 της 16.2.2008, σελ. 1.

⁽⁶⁾ Σύσταση της Επιτροπής της 11ης Μαρτίου 2005, που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο

2.17. Η Επιτροπή επεξεργάζεται ένα ευρωπαϊκό σήμα για την υποστήριξη της υλοποίησης του χάρτη και του κώδικα που θα σέβεται διάφορες προσεγγίσεις.

2.18. Η ενεργός συμμετοχή των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτελεί μακροχρόνια διαδικασία. Ακαδημαϊκοί, επιστήμονες και φοιτητές συμμετέχουν ολοένα και περισσότερο στη διεθνή δυναμική, όμως τα πανεπιστήμια ως οργανισμοί εξακολουθούν συχνά να παρακωλύονται από παραδόσεις και εθνικές ρυθμίσεις. Οι εξελίξεις παρακωλύονται επίσης από το γεγονός ότι η «Εκπαίδευση» αυτή καθεαυτή δεν αποτελεί ακόμη αντικείμενο της Ευρωπαϊκής Συνθήκης.

2.19. Η παγκόσμια δικτύωση μεταξύ των ακαδημαϊκών και των ερευνητών επεκτείνεται διαρκώς λόγω της αλληλεπίδρασης των πανεπιστημίων, των ερευνητικών ινστιτούτων και των πολυεθνικών εταιρειών. Η τάση αυτή αντικατοπτρίζεται επίσης στα κοινοτικά προγράμματα.

2.20. Η παρούσα γνωμοδότηση επικεντρώνεται σε νέες τάσεις και όρους πλαίσια με σκοπό την πιο ενεργό και ορατή συμμετοχή των πανεπιστημίων στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Τα πανεπιστήμια, σύμφωνα με τη μακρόχρονη ιστορική αποστολή τους, θα πρέπει όχι μόνο να προωθηθούν από την ατζέντα της Λισσαβώνας, αλλά και να καταστούν αυτά καθεαυτά σημαντικοί καταλύτες της διαδικασίας.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν εντατικοποιηθεί οι πρωτοβουλίες και τα προγράμματα για την προώθηση της διεθνοποίησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη.

3.2. Με δεδομένες τις νέες τάσεις, τα πανεπιστήμια θα πρέπει, κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, να συνδέονται εμφανώς με το νέο κύκλο της στρατηγικής της Λισσαβώνας.

3.3. Όλες οι διεθνείς αναλύσεις συμφωνούν στο ότι, δεδομένης της ταχύτητας της τεχνολογίας και της καινοτομίας καθώς και του ενισχυμένου ανταγωνισμού, η ευρωπαϊκή ακαδημαϊκή κοινότητα γενικά δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένη να διαδραματίσει στο έπακρο το ρόλο της και τείνει, με σχετικούς όρους, ακόμη και να χάνει έδαφος ⁽⁷⁾.

⁽⁷⁾ Βλ. μεταξύ άλλων «The future of European Universities, Renaissance or Decay» (Το μέλλον των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, αναγέννηση ή παρακμή) των Richard Lambert και Nick Butler, Centre for European Reform (Κέντρο για την Ευρωπαϊκή Μεταρρύθμιση), Ιούνιος 2006, και «High Aspirations, Agenda for reforming Universities» (Υψηλές βλέψεις, πρόγραμμα για τη μεταρρύθμιση των πανεπιστημίων), Breugel, Αύγουστος 2008. Στη σελίδα VII αναφέρεται ότι οι συγγραφείς πραγματεύονται το θέμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για την οποία προτείνουν ένα φιλόδοξο πρόγραμμα έχοντας την πεποίθηση ότι η αναβάθμιση των πανεπιστημίων αποτελεί έναν από τους βασικούς μοχλούς των αναπτυξιακών επιδόσεων της Ευρώπης. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την πρόσφατη δήλωση της Πράγας του 2009 της Ένωσης των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων η οποία, πέραν του ότι στέλνει ένα ιχηρό μήνυμα στους πολιτικούς ηγέτες, εντοπίζει 10 πολύ σημαντικούς παράγοντες επιτυχίας για τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια την επόμενη δεκαετία.

3.4. Ο στόχος πρέπει να είναι η βέλτιστη ανάπτυξη των δεξιοτήτων και η ισότιμη πρόσβαση – συμπεριλαμβανομένης της μετάβασης μεταξύ των διάφορων επιπέδων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της διά βίου μάθησης – σε ολόκληρη την Ευρώπη, χωρίς διακρίσεις. Ένα ιδιαίτερο πρόβλημα είναι ο αριθμός φοιτητών που παρατούν τις σπουδές τους. Θα πρέπει να αναπτυχθούν πιο αποτελεσματικές μέθοδοι καθοδήγησης. Η δημόσια αποστολή των πανεπιστημίων στην Ευρώπη θα πρέπει να διατηρηθεί και δεν εμποδίζει τη διασφάλιση της ποιότητας και της αριστείας ⁽⁸⁾.

3.5. Παρά τις αποκλίσεις που μπορεί να συνεπάγονται και ουσιαστικές διαφορές στην ποιότητα των ακαδημαϊκών αποτελεσμάτων, θα πρέπει να εξεταστούν προσεκτικά τα κοινά χαρακτηριστικά σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στο πλαίσιο της παρούσας γνωμοδότησης αξίζει να επισημανθούν τα εξής:

3.5.1. Ο βαθμός αυτονομίας. Η κατάσταση είναι εξαιρετικά πολύπλοκη. Παρά την τάση παραχώρησης αυξημένης αυτονομίας στα πανεπιστήμια, σε γενικές γραμμές η παρέμβαση των δημόσιων αρχών παραμένει κυρίαρχη ⁽⁹⁾. Η έλλειψη επαρκούς αυτονομίας και λογοδοσίας τείνει να επιβεβαιώνει τις παραδοσιακές αντιλήψεις και την υπερβολική ρύθμιση. Η δημόσια διάρθρωση με την υποστήριξη των δημόσιων αρχών δεν θα πρέπει να εμποδίζει την αυτονομία ⁽¹⁰⁾. Οι στόχοι θα πρέπει να είναι η καλύτερη προετοιμασία των φοιτητών για την αγορά εργασίας και η αποτελεσματικότερη στάση ως προς την έρευνα και την καινοτομία.

3.5.2. Ο τρόπος χρηματοδότησης. Εδώ η εικόνα χαρακτηρίζεται και πάλι από μεγάλη πολυμορφία, αλλά γενικά η δημόσια χρηματοδότηση έχει καθοριστική σημασία ⁽¹¹⁾. Αφενός, αυτό καθιστά την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την έρευνα κατά κανόνα εξαρτημένες σε μεγάλο βαθμό από τις πολιτικές προτεραιότητες μεταξύ πολλών άλλων, κάτι που συχνά οδηγεί σε υποχρηματοδότηση. Αφετέρου, υπάρχουν ελάχιστα κίνητρα για διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης, όπως η χρηματοδότηση από ιδρύματα και εταιρείες, και η καθιέρωση διδασκτρών, με την προσθήκη υποτροφιών και δανείων ⁽¹²⁾.

3.5.3. Η έλλειψη διαφάνειας. Λόγω της έλλειψης αξιοπιστών συγκρίσιμων δεδομένων για τα πανεπιστήμια, τόσο οι φοιτητές όσο και οι ερευνητές δεν έχουν τη δυνατότητα να εντοπίζουν συναφείς σχολές και προγράμματα σπουδών στην Ευρώπη. Μια ευρωπαϊκή μεθοδολογία όσον αφορά τις κατατάξεις ως εργαλείο διαφάνειας αποτελεί καίρια πτυχή. Αυτό θα προωθούσε την ανταλλαγή γνώσεων και τη συνεργασία στο πλαίσιο των διαθέσιμων εκπαιδευτικών και ερευνητικών προγραμμάτων ανά την Ευρώπη, καθώς και την ενημέρωση και ποιότητα. Αυτό μπορεί να ενισχύσει τη συνολική κινητικότητα τόσο των φοιτητών όσο και των ερευνητών.

⁽⁸⁾ Εν προκειμένω, αξίζει να σημειωθεί ότι το Πανεπιστήμιο του Berkeley, το τρίτο στην κατάταξη πανεπιστήμιο στις ΗΠΑ, είναι δημόσιο ίδρυμα.

⁽⁹⁾ Ορισμένες φορές υπάρχει ακόμη και υποχώρηση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο νόμος περί πανεπιστημίων του 2003 στη Δανία, ο οποίος, αυξάνοντας την πολιτική επιρροή, περιόρισε σημαντικά την αυτονομία των ερευνητών και των πανεπιστημίων.

⁽¹⁰⁾ Εκτός της «αυτονομίας», προσοχή πρέπει να δοθεί και στην «αυτοδιοίκηση» των πανεπιστημίων.

⁽¹¹⁾ Ένα ανεπιθύμητο επακόλουθο είναι το γεγονός ότι μόνον ένας περιορισμένος αριθμός πανεπιστημίων υπολογίζουν επακριβώς τις συνολικές δαπάνες τους.

⁽¹²⁾ Η ΕΟΚΕ παραπέμπει στην Επιτροπή: τα δίδακτρα μπορούν να ενσωματωθούν εφόσον συνοδεύονται από υποτροφίες και δάνεια για την εξασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης.

3.6. Δεδομένου ότι η παιδεία και η τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελούν αποκλειστικά εθνική αρμοδιότητα, δεν προωθείται αυτόματα στα πανεπιστήμια μια προορατική στάση που να υπερβαίνει τους οριζόντες τους και τα εθνικά σύνορα. Το αποτέλεσμα είναι μια κατακερματισμένη εικόνα των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις είναι λίγο έως πολύ αποκομμένα από τη δυναμική του έξω κόσμου.

3.7. Επιπλέον, ο κατακερματισμός διατηρείται από τις αποκλίνουσες απαιτήσεις ποιότητας – και με την εφαρμογή του μοντέλου «προπτυχιακός/μεταπτυχιακός τίτλος», τις όχι ιδιαίτερα ελκυστικές συνθήκες εργασίας και τις συχνά ανεπαρκείς χρηματοοικονομικές ρυθμίσεις, που εμποδίζουν την ανοικτή πρόσβαση, την ανταλλαγή ακαδημαϊκών αξιών και τη διασυνοριακή κινητικότητα, με εξαίρεση τις κορυφαίες περιπτώσεις.

3.8. Ο χαμηλός βαθμός αυτονομίας τείνει να δημιουργεί ομοιότητα και ομοιογένεια μεταξύ των πανεπιστημίων. Μάλλον προωθεί σε ορισμένες χώρες «γενικά» πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών και εγκαταστάσεις έρευνας αντί για την ετερογένεια και την κατάλληλη εξειδίκευση.

3.9. Τα προγράμματα έρευνας και καινοτομίας, τα οποία συχνά καθορίζονται από εθνικές πλατφόρμες καινοτομίας, είναι κυρίως εθνική υπόθεση και κατά κανόνα δεν ενσωματώνονται σε ευρύτερες προοπτικές. Οι αλληλεπικαλύψεις και τα ποικίλα χρονοδιαγράμματα και προγράμματα επιβεβαιώνουν τον κατακερματισμό και, κατά συνέπεια, εμποδίζουν την εξειδίκευση.

3.10. Αυτό το κλίμα δεν δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για την προσέλκυση ερευνητών και κορυφαίων πανεπιστημιακών από το εξωτερικό, ούτε από άλλα κράτη μέλη ούτε από τον υπόλοιπο κόσμο. Επιπλέον, η διαρροή εγκεφάλων προς τις ΗΠΑ αποτελεί διαρκή πηγή ανησυχίας. Εν τω μεταξύ, οι Κινέζοι προωθούν τα δικά τους άκρως εξειδικευμένα κορυφαία πανεπιστήμια. Θα ακολουθήσει η Ινδία.

3.11. Ορισμένες ευρωπαϊκές ομάδες πανεπιστημίων συμφωνούν ολοένα και περισσότερο ως προς την ανάγκη καλύτερων συνθηκών για την E & A και τις δυνατότητες γνώσης και καινοτομίας ⁽¹³⁾. Τα κοινά ερευνητικά προγράμματα αποτελούν ένα πολλά υποσχόμενο εργαλείο για τη συνεργασία και την καταπολέμηση του κατακερματισμού. ⁽¹⁴⁾

3.12. Η Διακήρυξη της Μπολόνια του 1999 αποσκοπεί στη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Χώρου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έως το 2010, καθιστώντας τον ανταγωνιστικότερο μέσω μεταρρυθμίσεων. Ακολούθησε το 2006 μια νέα έκκληση αφύπνισης από την Επιτροπή ⁽¹⁵⁾. Η Επιτροπή ορδή συμπεραίνει ότι αυτός ο βασικός κλάδος της οικονομίας και της κοινωνίας χρειάζεται εις βάθος αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμό, εάν η Ευρώπη επιθυμεί να μην υστερεί στον παγκόσμιο ανταγωνισμό στους τομείς της εκπαίδευσης, της έρευνας και της καινοτομίας ⁽¹⁶⁾.

⁽¹³⁾ League of European Research Universities (Σύνδεσμος Ευρωπαϊκών Ερευνητικών Πανεπιστημίων), Coimbra Group, IDEA League.

⁽¹⁴⁾ Αυτή η διασυνοριακή συνεργασία θα είναι εποικοδομητική και για τη βασική έρευνα που πραγματοποιείται στο πλαίσιο μεγάλων ευρωπαϊκών σχεδίων.

⁽¹⁵⁾ Ανακοίνωση «Επίτευξη της ατζέντας εκσυγχρονισμού για πανεπιστήμια: εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία», Μάιος 2006, COM(2006) 208 τελικό. Βλ. επίσης την ανακοίνωση «Κινητοποίηση του πνευματικού δυναμικού της Ευρώπης: ενδυνάμωση των πανεπιστημίων ώστε να εξασφαλισθεί η πλήρης συμβολή τους στη στρατηγική της Λισαβόνας», Απρίλιος 2005, COM(2005) 152 τελικό.

⁽¹⁶⁾ COM(2006) 208 τελικό, σελίδα 11.

3.13. Προσαρμογές λαμβάνουν χώρα, αλλά με εξαιρετικά αργό ρυθμό. Επιπλέον, οι εθνικές πολιτικές ως προς τη ρύθμιση των πανεπιστημίων διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών.

3.14. Οι σημερινές συζητήσεις στους ακαδημαϊκούς κύκλους αποδεικνύουν δυστυχώς ότι ο ρυθμός προόδου προς τον ευρωπαϊκό χώρο είναι αργός.

3.15. Το κόστος της μη Ευρώπης μπορεί να είναι τεράστιο. Τέλος, η ΕΟΚΕ υποστηρίζει ότι ο νέος κύκλος της στρατηγικής της Λισσαβώνας το 2010 θα πρέπει να περιλαμβάνει το στοχοθετημένο εκσυγχρονισμό των πανεπιστημίων και τη μεταξύ τους συνεργασία, καλύτερο ευρωπαϊκό συντονισμό και πραγματική διαφάνεια μέσω των κατατάξεων.

4. Η ανάγκη νέων προοπτικών

4.1. Η στρατηγική της Λισσαβώνας επιδιώκει να επιτύχει ισορροπία μεταξύ της σύγκλισης και του συντονισμού σε επίπεδο ΕΕ και της διατήρησης των εθνικών αρμοδιοτήτων, ορίζοντας κοινούς στόχους και προωθώντας συγκρίσιμα προγράμματα και πολιτικές σε ολόκληρη την Ευρώπη. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, τα πανεπιστήμια ως βασικοί παράγοντες στον τομέα της εκπαίδευσης, της έρευνας και της καινοτομίας θα πρέπει να έχουν μια σαφώς καθορισμένη θέση στην ατζέντα της Λισσαβώνας.

4.2. Τώρα, με την παρούσα κρίση, είναι αναγκαία η αυξανόμενη έμφαση στην εκπαίδευση και την καινοτομία με την ευρύτερη έννοια, οι οποίες αναμένεται να ανοίξουν νέους δρόμους και να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες. Τα τρέχοντα προγράμματα E & A και εφαρμοσμένης τεχνολογίας, καθώς και η αυξημένη κινητικότητα (17) φοιτητών και λεκτόρων θα πρέπει να διασφαλιστούν σε ολόκληρη την Ευρώπη.

4.3. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι για την αύξηση της διαφάνειας απαιτείται άμεσα η ανάπτυξη συγκρίσιμων δεδομένων (18) και μιας αξιόπιστης ευρωπαϊκής μεθοδολογίας για την εκτίμηση και σύγκριση της απόδοσης των πανεπιστημίων σε διάφορα επίπεδα, π.χ. εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία. Είναι σαφές ότι για την εξασφάλιση της επιθυμητής ετερογένειας, εξειδίκευσης και πολυμορφίας, η συλλογή των δεδομένων αυτών δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί με απλό τρόπο. Η εφαρμογή διαφόρων μεθόδων μπορεί να βελτιώσει τη μεθοδολογία και την ανάπτυξη κριτηρίων. Η συνεργασία με τον ΟΟΣΑ είναι επιθυμητή.

4.4. Τα προγράμματα που αναφέρονται στο κεφάλαιο 2 παρέχουν ουσιαστική υποστήριξη στις διασυνοριακές ανταλλαγές. Η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας (ΕΣΕ) αποτελεί άλμα προόδου. Το ΕΣΕ ως κινητήρια δύναμη των ερευνητικών σχεδίων πρέπει να στηρίζει τη διεθνοποίηση των πανεπιστημίων. Η χρηματοδότηση και η εκτέλεση της έρευνας πρέπει να παραμείνουν αυστηρώς διαχωρισμένες δραστηριότητες.

(17) Για τη σημασία της κινητικότητας των φοιτητών, βλ. την ανακοίνωση του Συμβουλίου του Απριλίου 2009 για τη διαδικασία της Μπολόνια: έως το 2020 τουλάχιστον το 20 % των φοιτητών θα έχουν ακολουθήσει σπουδές ή κατάρτιση στο εξωτερικό.

(18) Σε αυτά τα δεδομένα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται οι διάφοροι μηχανισμοί χρηματοδότησης/χορηγίας και οι φορείς E & A, και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο ρόλος της συνεργασίας με ερευνητικούς οργανισμούς και βιομηχανικές εταιρείες εκτός των πανεπιστημίων.

4.5. Ένα από τα αποτελέσματα του ΕΣΕ είναι η ευρύτερη διασυνοριακή κινητικότητα των ερευνητών με την καθιέρωση της επονομαζόμενης «πέμπτης ελευθερίας», η οποία συνδέεται στενά με το χάρτη για τους ερευνητές και τον κώδικα για την πρόσληψη των ερευνητών (19). Για το σκοπό αυτόν, απαιτούνται οπωσδήποτε κατάλληλες εγκαταστάσεις στα πανεπιστήμια και καλύτερο πλαίσιο διοικητικών και δημοσιονομικών όρων.

4.6. Η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Τεχνολογίας (ΕΙΤ) αποτελεί ένα ακόμη σημαντικό βήμα. Το ΕΙΤ θα πρέπει να υποστηρίζει τις διασυνδέσεις και τις συμμαχίες. Παράλληλα, θα πρέπει να καθιερωθεί ένας καλύτερος ευρωπαϊκός συντονισμός μεταξύ των πανεπιστημιακών προγραμμάτων. Η νέα πρόταση της Επιτροπής για τη δημιουργία ενός φόρουμ επιχειρήσεων-πανεπιστημίων θα πρέπει να αποτελέσει ένα ακόμη σημαντικό βήμα.

4.7. Έως τώρα, τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά ιδρύματα αυτά καθ'αυτά δεν περιλαμβάνονται στις πέντε πρωτοβουλίες συμπράξεων, που επισημαίνονται από το Συμβούλιο, για την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (ΕΧΕ). Μάλιστα, μεταξύ των έξι αξόνων που προτείνονται στην Πράσινη Βίβλο για την ανάπτυξη του ΕΧΕ (20), μόνον τα πανεπιστήμια (και, γενικά, οι ερευνητικοί οργανισμοί) δεν ελήφθησαν υπόψη για την εμβάθυνση της συνεργασίας. Αυτό είναι αντίθετο με την άποψη της ΕΟΚΕ σχετικά με τη συμμετοχή των πανεπιστημίων στη στρατηγική της Λισσαβώνας (21).

4.8. Στο ίδιο πνεύμα, θα πρέπει να βελτιωθούν οι όροι για τις μεγάλης κλίμακας ερευνητικές εγκαταστάσεις (CERN) σε ολόκληρη την Ευρώπη και για άλλα κοινά κέντρα ερευνών, τα οποία συνδέουν ομάδες πανεπιστημιακών σχολών. Οι μεγάλες υποδομές απαιτούν μια κρίσιμη μάζα και πολλούς προσηλωμένους ερευνητές, που μπορούν να προσελκύσουν επιπλέον χρηματοδοτικούς πόρους.

4.9. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, η τρέχουσα κρίση θα πρέπει να αποτελέσει μια νέα αφετηρία με συνεκτικές και βιώσιμες προοπτικές με σκοπό να παραμείνει η Ευρώπη σημαντικός ανταγωνιστής και εταίρος στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας.

5. Ανταπόκριση σε ένα δυναμικό πλαίσιο

5.1. Δέσμευση των κρατών μελών και των πανεπιστημίων

5.1.1. Οι τρεις πυλώνες της εκπαίδευσης, της επιστήμης και της καινοτομίας απαιτούν μια σαφή δέσμευση των κρατών μελών. Δεύτερον, απαιτούν επίσης την πλήρη συμμετοχή των πανεπιστημίων. Τέλος, θα πρέπει να συνεπάγονται τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα. Τα βέλτιστα αποτελέσματα θα επιτευχθούν με μια ευέλικτη διαδικασία, από την κορυφή προς τη βάση και αντιστρόφως, μεταξύ πολλών ενδιαφερόμενων μερών.

(19) Βλ. υποσημείωση αριθ. 4.

(20) Βλ. υποσημείωση αριθ. 2.

(21) Για τις απόψεις των κρατών μελών και την προσέγγιση της ΕΟΚΕ, βλ. τα αποτελέσματα της δημόσιας διαβούλευσης σχετικά με την Πράσινη Βίβλο, Απρίλιος 2008, σ. 20 και επόμενες.

5.1.2. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η παγκόσμια δικτύωση, η δυναμική της τεχνολογίας και της έρευνας, η στοχοθετημένη εξειδίκευση και η ελεύθερη κυκλοφορία ατόμων με προσόντα δημιουργούν νέους όρους ανταγωνισμού για τα (εθνικά) πανεπιστήμια, που τους επιτρέπουν να αναζητήσουν νέους ορίζοντες ⁽²²⁾.

5.1.3. Αυτό δεν πρέπει να υπονομεύσει την πολιτιστική πολυμορφία· κάθε άλλο. Οι εθνικές και περιφερειακές διαφορές αποτελούν πολύτιμο πλεονέκτημα για την Ευρώπη. Είναι όμως σαφές ότι η πολυμορφία του τοπίου θα εξυπηρετείται καλύτερα από μια συνολική στρατηγική κοινών αναλύσεων και συμφωνημένων στόχων με σκοπό την εξάλειψη των εμποδίων που ακόμη υφίστανται και την ενίσχυση της ποιότητας και της εξειδίκευσης.

5.1.4. Προπαντός απαιτείται κοινός προσανατολισμός και κοινή νοοτροπία μεταξύ των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που θα περιλαμβάνουν κοινές ακαδημαϊκές αξίες, ανοικτό χαρακτήρα από πολιτιστική και ακαδημαϊκή σκοπιά, λιγότερη διοικητική γραφειοκρατία, διασυννοριακές διόδους, διαφάνεια ως προς τα επαγγελματικά προσόντα και αποτελέσματα, διασυννοριακά τεχνολογικά σχέδια, διασυννοριακή κινητικότητα. Όλα αυτά μπορούν να υλοποιηθούν με τη διατήρηση της πολιτιστικής πολυμορφίας.

5.1.5. Η αύξηση της αυτονομίας και της αυτοδιοίκησης, η μεγαλύτερη ευελιξία και αξιοπιστία στη χρηματοδότηση και η διαφάνεια θα ενισχύσουν τις πρωτοβουλίες για τον εκσυγχρονισμό από τα ίδια τα πανεπιστήμια. Θα προωθήσουν μια διαδικασία από τη βάση προς την κορυφή με σκοπό υψηλότερα πρότυπα, καλύτερη ποιότητα και εξειδίκευση.

5.1.6. Η ευρωπαϊκή δημογραφία θα πρέπει να αποτελεί ισχυρό κίνητρο για την προσαρμογή του συστήματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στους ευρωπαίους φοιτητές και σε ταλαντούχα άτομα από τρίτες χώρες. Χωρίς προσαρμογή θα υπάρχουν ουσιαστικές αδυναμίες στο μέλλον. Η Ευρώπη χρειάζεται ένα υψηλότερο ποσοστό καταρτισμένων ατόμων για την προώθηση της παραγωγικότητας μέσω της έρευνας, της διάδοσης γνώσεων και της καινοτομίας.

5.1.7. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ακόμη και οι ΗΠΑ κατορθώνουν να διατηρούν την ηγετική τους θέση σε διάφορους τομείς χάρη στην ελκυστικότητα των πανεπιστημίων τους σε άτομα από το εξωτερικό.

5.2. Διαφανείς όροι ανταγωνισμού και εκτίμηση της ποιότητας

5.2.1. Η κοινωνία της γνώσης που ορίζεται στη στρατηγική της Λισσαβώνας απαιτεί υψηλότερο επίπεδο διεπιστημονικής και διατομεακής εκπαίδευσης και έρευνας με στόχο την αντικατάσταση της μονοδιάστατης επιστημονικότητας.

5.2.2. Η ενίσχυση του διαφανούς ανταγωνισμού μεταξύ των πανεπιστημίων, αντί να συμβάλλει στην ομοιομορφία, θα ικανοποιεί την ανάγκη διαφοροποίησης και εξειδίκευσης. Η τελευταία θα αποτελέσει και κίνητρο για τη συγχρηματοδότηση από τον ιδιωτικό τομέα, όταν αυτό είναι επιθυμητό ⁽²³⁾.

⁽²²⁾ Βλ., μεταξύ άλλων, Prof. H. Wissema «The Third Generation Universities» (Τα πανεπιστήμια τρίτης γενιάς), μια περιγραφή των σύγχρονων προκλήσεων και ευκαιριών για τα πανεπιστήμια. Παρατίθενται συγκεκριμένα παραδείγματα, όπως το Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ και το Πανεπιστήμιο της Λουβραίν.

⁽²³⁾ Το παράδειγμα των ΗΠΑ δείχνει ότι η διαφάνεια, η διαφοροποίηση και η εξειδίκευση παρέχουν τη δυνατότητα σε κάθε ερευνητή και επιστήμονα στον κόσμο να γνωρίζει ποιο πανεπιστήμιο στις ΗΠΑ διαθέτει τα καλύτερα μέσα σε κάθε συγκεκριμένο τομέα. Αυτοί οι βασικοί όροι προωθούν επίσης τη συγχρηματοδότηση από τον ιδιωτικό τομέα και από ιδρύματα.

5.2.3. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ χαίρει την πρόσφατη πρωτοβουλία της Επιτροπής σχετικά με τον καθορισμό μιας ευρωπαϊκής μεθοδολογίας για την εκτίμηση της απόδοσης των πανεπιστημίων.

5.2.4. Η ευρωπαϊκή κατάταξη θα πρέπει να αποτελεί το αποτέλεσμα μιας διεξοδικής αξιολόγησης από επιλεγμένους εμπειρογνώμονες και θα πρέπει, εκτός από «παραπομπές», να περιλαμβάνει την ποιότητα της εκπαίδευσης και της διδασκαλίας, την έρευνα, την καινοτομία, τις διασυνδέσεις, τη «χαρτογράφηση» των ειδικοτήτων, τις διεπιστημονικές δυνατότητες, τις θεσμοθετημένες επαφές μεταξύ των πανεπιστημίων και των ανεξάρτητων ερευνητικών ιδρυμάτων ⁽²⁴⁾, καθώς και τις υπηρεσίες υλικοτεχνικής υποστήριξης προς τους φοιτητές. Απαιτούνται πολυδιάστατες ευρωπαϊκές μέθοδοι αξιολόγησης για την εκτίμηση του έργου των πανεπιστημίων.

5.2.5. Η «χαρτογράφηση» θα ενισχύσει πιθανόν την εστιασμένη διασυννοριακή κινητικότητα μεταξύ των φοιτητών, των λεκτόρων, των καθηγητών και των ερευνητών. Θα ανταποκρίνεται στην τάση των φοιτητών να αναζητούν τα καλύτερα προγράμματα σπουδών στον τομέα τους και, κατά συνέπεια, θα ενθαρρύνει τα πιθανά ταλέντα.

5.2.6. Η «χαρτογράφηση» θα συμβάλει επίσης στην αναβάθμιση της μέτριας από άποψη ποιότητας έρευνας, δημιουργώντας νέα δίκτυα και μια στάση συνεργασίας και ανταγωνισμού σε ολόκληρη την Ευρώπη. Αυτά τα δίκτυα και οι νέες συμμαχίες μεταξύ των πόλων αριστείας θα οδηγήσουν σε διάφορες διασυνδέσεις υψηλού κύρους, καθώς και στη διασυννοριακή και διατομεακή έρευνα, και θα προετοιμάσουν το έδαφος για νέες λύσεις.

5.3. Εξωτερικές επιρροές και διασυνδέσεις

5.3.1. Υπό τις παρούσες συνθήκες, οι δημόσιες δαπάνες συμπιέζονται παντού. Η ΕΟΚΕ επιμένει στην ανάγκη διατήρησης των προϋπολογισμών για την παιδεία και την τριτοβάθμια εκπαίδευση με στόχο την προστασία της υποδομής της γνώσης και των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων υπό εξέλιξη.

5.3.2. Η παρούσα δυναμική στην έρευνα και την τεχνολογία υπογραμμίζει την αναγκαιότητα εκσυγχρονισμού και νέων λύσεων. Πέραν των απαραίτητων αλλαγών των ίδιων των πανεπιστημίων, θα πρέπει να προωθηθούν οι συμπράξεις μεταξύ δημόσιων φορέων και οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Η ιδιωτική χρηματοδότηση μπορεί να επιταχύνει την τάση της έρευνας με βάση το πρόβλημα, η οποία έχει αναδειχθεί σε επιτυχημένη μέθοδο στις ΗΠΑ.

5.3.3. Ο ευρωπαϊκός συντονισμός των εθνικών προγραμμάτων καινοτομίας, στα οποία συμμετέχουν τα πανεπιστήμια, μπορεί να είναι ωφέλιμος και παραγωγικός. Έως τώρα τα προγράμματα αυτά, τα οποία συχνά καθορίζονται από τις εθνικές πλατφόρμες καινοτομίας, βασίζονται κυρίως σε εθνικές ειδικότητες και επικεντρώνονται σε εθνικές προτεραιότητες. Κατά συνέπεια, συχνά λαμβάνουν ελάχιστα υπόψη το ευρύτερο ευρωπαϊκό πρόγραμμα ή χρονοδιάγραμμα και δεν εξετάζουν τις αλληλεπικαλύψεις ή τις επιθυμητές δευτερογενείς επιπτώσεις σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο.

⁽²⁴⁾ Σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, όπως στη Γαλλία και τη Γερμανία, το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας πραγματοποιείται σε ερευνητικά ντινιούτα με στενούς δεσμούς με τα πανεπιστήμια, οι οποίοι θα πρέπει να ενισχυθούν.

Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι διασυνοριακές και ευρωπαϊκές προσεγγίσεις και πρωτοβουλίες είναι ιδιαίτερα επιθυμητές.

5.3.4. Ασφαλώς, οι κοινές τεχνολογικές πρωτοβουλίες - συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα οι οποίες καθορίζονται και συγχρηματοδοτούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μπορούν να παράσχουν στήριξη ως προς αυτό.

5.3.5. Εν προκειμένω, ένα επιτυχημένο εθνικό πρόγραμμα που μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο παράδειγμα για τις ευρωπαϊκές εφαρμογές και τη βελτίωση των πανευρωπαϊκών επιστημονικών επιτευγμάτων είναι η γερμανική πρωτοβουλία αριστείας του 2005 ⁽²⁵⁾.

5.3.6. Η ατζέντα της Λισσαβώνας για τα πανεπιστήμια, εκτός από τα ήδη υφιστάμενα ευρωπαϊκά προγράμματα με τα δικά τους κίνητρα, θα αυξήσει την ανταγωνιστικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ευρύτερη κλίμακα και θα προωθήσει την αριστεία.

5.3.7. Σύμφωνα με την ΕΟΚΕ, η καθιέρωση συμβουλευτικών εκπαιδευτικών πλατφορμών σε ευρωπαϊκό επίπεδο ⁽²⁶⁾ – κατ' αναλογία προς τις τεχνολογικές πλατφόρμες – μπορεί να συμβάλει στη συζήτηση σχετικά με τον εκπαιδευτικό προγραμματισμό και την εκπαιδευτική ατζέντα για την Ευρώπη, όπως είναι οι ανάγκες της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, οι επιθυμητές ικανότητες, η πιστοποίηση, τα πρακτικά ζητήματα σχετικά με τη διά βίου μάθηση, οι τίτλοι σπουδών και τα επαγγελματικά προσόντα, οι σύγχρονες εκπαιδευτικές μέθοδοι κλπ.

5.3.8. Αυτές οι συμβουλευτικές πλατφόρμες θα πρέπει, πέραν των ακαδημαϊκών κύκλων, να επεκταθούν και σε μη κρατικούς παράγοντες – στους κοινωνικούς εταίρους και την κοινωνία των πολιτών.

5.4. Διευκόλυνση της κινητικότητας

5.4.1. Για τις νεότερες γενιές η Ευρώπη ως οντότητα αποτελεί πραγματικότητα. Η αξιόπιστη και διαφανής ενημέρωση σε ευρωπαϊκή κλίμακα σχετικά με τα καλύτερα προγράμματα σπουδών σε κάθε τομέα και σχετικά με την εξειδίκευση των πανεπιστημίων και των σχολών θα εκπληρώσει τις προσδοκίες πολλών νέων και θα προωθήσει τις στοχοθετημένες διασυνοριακές ανταλλαγές. Στους φοιτητές και τους μελετητές θα πρέπει να παρέχονται περισσότερες δυνατότητες να ακολουθούν διεπιστημονικές σταδιοδρομίες στην Ευρώπη. Η αυξημένη κυκλοφορία ερευνητών, όπως μεταξύ δημόσιων φορέων και του ιδιωτικού τομέα, θα έχει θετικά αποτελέσματα.

5.4.2. Τα εμπόδια της εξειδίκευσης που αποτελεί πρόσφορο έδαφος για ανταλλαγές νέων προικισμένων ερευνητών θα πρέπει να διερευνηθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Με την ευαισθητοποίηση του κοινού και τη δημιουργία ευρωπαϊκών κόμβων ερευνητικής και εκπαιδευτικής αριστείας ενθαρρύνεται ο εποικοδομητικός ανταγωνισμός μεταξύ των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων.

⁽²⁵⁾ Η πρωτοβουλία αριστείας του 2005 αποσκοπεί στην προώθηση της Γερμανίας ως ελκυστικότερου χώρου έρευνας, καθιστώντας την πιο ανταγωνιστική και εστιάζοντας την προσοχή στα εξαιρετικά επιτεύγματα των γερμανικών πανεπιστημίων και της γερμανικής επιστημονικής κοινότητας. Στήριξη την έρευνα αιχμής. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται με 1,9 δισεκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2006-2011.

⁽²⁶⁾ «Εκπαιδευτικές πλατφόρμες» προτάθηκαν κατά τη διάρκεια του φόρουμ πανεπιστημίων-επιχειρήσεων στις 6 Φεβρουαρίου 2009 από τον κ. F.A. van Vught, πρώην πρόεδρο του συμβουλίου του Πανεπιστημίου του Twente. Αξίζει να σημειωθεί ότι στη Φινλανδία η νομοθεσία για τα πανεπιστήμια είναι περιορισμένη, ενώ η τριμερής εποπτεία έχει ουσιαστικό αντίκτυπο.

5.4.3. Μια προσανατολισμένη στο μέλλον πανευρωπαϊκή προσέγγιση έναντι των ερευνητών και φοιτητών από τρίτες χώρες θα ήταν ιδιαίτερα επιθυμητή. Ορισμένες χώρες έχουν ήδη αρχίσει να την εφαρμόζουν ⁽²⁷⁾.

5.4.4. Οι διαφορές ως προς τις συμβάσεις εργασίας αυτές καθεαυτές δεν προκαλούν ιδιαίτερα προβλήματα. Ωστόσο, οι διαφορετικές δευτερογενείς συνθήκες εργασίας ενδέχεται να αποτελέσουν εμπόδιο, π.χ. ειδικές εθνικές διατάξεις σχετικά με τις ρυθμίσεις για την κοινωνική ασφάλιση. Η τρέχουσα εξέταση του ενδεχομένου δημιουργίας ενός πανευρωπαϊκού ταμείου συντάξεων για ερευνητές είναι ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη. Οι αρχές που υπογραμμίζονται στην ανακοίνωση της Επιτροπής για μια ευρωπαϊκή σύμπραξη για τους ερευνητές θα πρέπει να προαχθούν ⁽²⁸⁾.

5.4.5. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα προγράμματα και τα σχέδια χρηματοδότησης. Οι όροι αναφοράς και οι διοικητικές διαδικασίες αποκλίνουν από χώρα σε χώρα και ως εκ τούτου θα πρέπει να ελέγχονται για τη διευκόλυνση της διεθνοποίησης.

5.4.6. Η διευκόλυνση της κινητικότητας θα ενισχύσει, με τη σειρά της, την ελκυστικότητα των υφιστάμενων αλλά και των νέων κέντρων και πόλων γνώσης στην Ευρώπη. Αυτοί θα προωθήσουν τις διεπιστημονικές δραστηριότητες και θα ενισχύουν τις άκρως απαραίτητες διασυνδέσεις μεταξύ της επιστήμης και του ιδιωτικού τομέα, όπως επισημαίνεται από την Επιτροπή.

5.5. Η περιφερειακή διάσταση

5.5.1. Οι οικονομικοί πόλοι που συνδέουν πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και τον ιδιωτικό τομέα είναι κατά κανόνα ισχυροί παράγοντες σε περιφερειακό επίπεδο. Μπορούν, επίσης, να συμβάλουν ιδιαίτερα στην ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης. Θα πρέπει να ενθαρρυνθεί η αποτελεσματικότερη συνεργασία μεταξύ των περιφερειών και των πανεπιστημίων.

5.5.2. Η πρακτική εμπειρία δείχνει ότι ο εμπλουτισμός των πόλων αριστείας με κορυφαίες ερευνητικές και διδακτικές δραστηριότητες εμβαθύνει τη συνεργασία με τις εταιρείες στις περιφέρειες και τις μητροπολιτικές περιοχές ⁽²⁹⁾. Η διαδικασία της πιο προβλεπόμενης ένταξης των πανεπιστημίων και των ειδικοτήτων τους στο φυσικό τους περιβάλλον θα ωφελήσει την ανάπτυξη και την απασχόληση στις μεγάλες αστικές περιοχές.

5.5.3. Η εξειδίκευση και η πολυμορφία δημιουργούν διαφορετικές οδούς προς την αριστεία. Ορισμένα πανεπιστήμια είναι ανταγωνιστικά και συνεργάζονται σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ άλλα αποτελούν περιφερειακά κέντρα αριστείας.

⁽²⁷⁾ Ένα παράδειγμα είναι οι Κάτω Χώρες. Υπάρχουν περίπου 10 000 διδακτορικοί φοιτητές, από τους οποίους το 30 % δεν είναι Ολλανδοί.

⁽²⁸⁾ Καλύτερες σταδιοδρομίες και περισσότερη κινητικότητα: Μια Ευρωπαϊκή Σύμπραξη για τους Ερευνητές, COM (2008) 317 τελικό.

⁽²⁹⁾ Μεταξύ πολλών παραδειγμάτων, μπορούν να αναφερθούν το Κέμπριτζ, το Αϊντχόφεν, η Στουτγάρδη και η περιφέρεια του Öresund. Βλέπε επίσης τρέχοντα σχέδια και δημοσιεύσεις του ΟΟΣΑ σχετικά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην περιφερειακή και αστική ανάπτυξη (http://www.oecd.org/document/16/0,3343,en_2649_35961291_34406608_1_1_1_1,00.html).

5.5.4. Όλα τα πανεπιστήμια θα πρέπει να συνεργάζονται με τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο. Πέραν των βασικών αποστολών τους όσον αφορά την εκπαίδευση και τη διδασκαλία, απαιτείται η περαιτέρω ανάπτυξη τριτογενών δραστηριοτήτων, όπως είναι η ανταλλαγή

γνώσης και καινοτομίας με την κοινωνία, η συμμετοχή της κοινότητας, η διά βίου μάθηση και η συνάφεια με την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη.

Βρυξέλλες, 4 Νοεμβρίου 2009.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Mario SEPI
